

**Norsk Vanns skriftlige innspill til:  
Høring i kommunal- og forvaltningskomiteen 26. september 2023 vedr.  
representantforslagene Dokument 8:139S, 8:177S og 8:183S om benchmarking, gebyr,  
avløpsdirektiv og satsing på vann og avløp**

### ***Benchmarking og effektivitet***

Fremskrittspartiet ber regjeringen starte arbeidet med å etablere en benchmarking-modell for kommunalt vann og avløp. Det er vanskelig å sammenligne kostnadene ved å levere vann- og avløpstjenester i ulike kommuner. Topografi, antall innbyggere og bosettingsmønster, lengde på ledningsnett, alder på ledninger, tilgang til naturlige og gode vannkilder, miljøtilstanden i elver og sjø som tar imot rensed avløpsvann, utenforliggende forhold som gjør det vanskelig for kommunen å planlegge og prioritere langsiktig – som f.eks. stor til- eller fraflytting, myndighetspålagte renskrav, tilgang til fagkompetanse og tilgjengelig kapasitet er alle faktorer som er forskjellige fra kommune til kommune, og som påvirker kostnadsbildet. Men at det er vanskelig å sammenligne betyr ikke at kommunene ikke bør strekke seg etter å lære av hverandre eller sette seg mål om effektiv tjenesteleveranse.

Det er antall innbyggere pr. kilometer ledning som er den viktigste kostnadsdriveren for selvkost. Selvkost og gebyrer blir derfor vesentlig høyere i kommuner med få innbyggere og stort areal, uavhengig av kvalitet og krav.

### ***bedreVANN – bransjens egen benchmarking***

Norsk Vann har gjennom en årrekke utviklet og driftet benchmarkingsystemet bedreVANN. Dette er et verktøy for å måle og vurdere tilstand og kostnader for de kommunale vann- og avløpstjenestene. Det egner seg godt til å formidle sammenhengen mellom kvaliteten på tjenestene, kostnadsutvikling og behovet for investeringer for å sikre trygge og gode tjenester også i framtiden, slik at politikerne kan ta gode beslutninger. Dataene og analysene gir kommunene mulighet til å drive kontinuerlig og målrettet forbedringsarbeid, og til å lære og la seg inspirere av hvordan andre kommuner løser sine utfordringer.

77 kommuner og 9 interkommunale vann- og avløpsseksjoner deltok i 2022. Brukerne representerer 77 % av de 4,62 millioner innbyggerne som er tilknyttet kommunalt nett i Norge.

Datagrunnlag for bedreVANN er hovedsakelig importerte data fra KOSTRA, Mattilsynet og Miljødirektoratet, der kommunene er pålagt rapportering. En del supplerende data om tjenestekvalitet, energi og investeringer har deltakerne rapportert direkte i bedreVANN dataverktøyet. 42 av de 77 kommunene deltar med supplerende data. Der rapporten angir nasjonale tall er datagrunnlaget en kombinasjon av KOSTRA-tall og bedreVANN-data.

En ambisjon i benchmarkingsarbeidet fremover må være å få til en heldigitalisert løsning for innrapportering av data til nasjonal vannstatistikk, herunder de statlige innrapporteringssystemene Mattilsynets skjematjenester (MATS), Miljødirektoratet og KOSTRA (SSB).

### ***Bedre statlige innrapporteringssystemer***

Vann- og avløpssektoren rapporterer i dag inn til tre statlige etater, til SSB på KOSTRA-data, til Miljødirektoratet på avløpsrensing og til Mattilsynet på drikkevann. Norsk Vann mener at Mattilsynet

må tilføres midler til et nytt innrapporteringssystem for kommunene og vannverkseierne, som både er funksjonelt og brukervennlig, og som åpner for at kommunene kan sammenligne seg med og lære av hverandre. Samtidig må alle statlige innrapporteringssystemer gjøres heldigitale.

Folkehelsemeldinga, Meld. St. 19 (2018-2019), påpeker utfordringene som i dag ligger på de ulike statlige innrapporteringene: «*Dessverre er informasjonen som blir gitt i dag, ikke god nok til å identifisere utfordringane i kommunesektoren, mellom anna når det gjeld ledningsnett. På den andre sida ser vassbransjen på innrapporteringa til statlige etatar som tidkrevjande og lite effektiv. Betre rapporteringsrutinar og databehandling kan gi kommunane betre styringsverktøy og effektivisere oppfølginga for styresmaktene.*» I Mattilsynets kartlegging av «Status for drikkevannsområder i landets kommuner» i oktober 2019, etter bestilling fra daværende eldre- og folkehelseminister, viste det seg å være vanskelig å bruke MATS.

I Riksrevisjonens rapport «Myndighetenes arbeid med trygt drikkevann» (Dokument 3:8 2022-2023) bekrefter de denne utfordringen: «*Undersøkelsen viser at Mattilsynets rapporteringsordning for vannverkene ikke gir god nok styringsinformasjon om status for drikkevannssystemene i Norge. Helsemyndighetene har i lengre tid vært kjent med at rapporteringsordningen er mangelfull uten at dette har blitt fulgt opp.*»

Norsk Vann mener at staten må forbedre egne statistikker, slik at de enkelt kan brukes i bransjens egen benchmarking. Statens innrapporteringsløsninger er i for liten grad digitale. Dette fører til at mange viktige statistikker innen vann og avløp (og andre kommunale sektorer) får dårlig kvalitet, fordi de bl.a. må fylles ut manuelt. I bransjens egen benchmarking benyttes det mye ressurser på å kvalitetssikre de innrapporterte data for å sikre representative tall og god datakvalitet.

Ved at staten prioriterer sine ressurser på de statlige institusjonene som mottar kommunal data, kan bransjen selv stå ansvarlig for en frivillig benchmarking – slik vi har gjort i 20 år.

### **Nasjonal Handlingsplan**

Representantforslagene fra SV og Rødt ber regjeringen om å utarbeide en nasjonal handlingsplan. Sammen med KS er dette noe Norsk Vann også har etterspurt.. En nasjonal handlingsplan er et nødvendig verktøy for å koordinere og prioritere knappe kompetanse- og kapasitetsressurser, slik at kommunene settes i stand til å gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre de samfunnskritiske vann- og avløpstjenestene, og samtidig møte viktige miljøkrav. En handlingsplan kan også legge til rette for mer samarbeid mellom kommunene.

Under utdyper vi noen av de viktigste momentene for en slik plan. Samtidig understreker vi at det må være nasjonale myndigheter som tar ansvar for å få en slik overordnet og helhetlig plan på plass. Norsk Vann ønsker å stille vår kompetanse til rådighet når en handlingsplan skal utarbeides.

#### **1. Koordinering, prioritering og samarbeid**

Mange kommuner må bygge om eller bygge nye renseanlegg. Dette er store investeringer som skal vare i mer enn 30 år, og det er derfor viktig at man tar bærekraftige valg.

I det senere har det kommet pålegg om rensing av nitrogen fra anlegg med utslipp til Oslofjorden. Norsk Vann mener at det hadde vært hensiktsmessig med en felles utredning/rapport der en beregner hvor mye nitrogen hvert av anleggene i dag tilfører Oslofjorden, og hvor mye tilførslene vil kunne reduseres ved å innføre nitrogenrensing på hvert av anleggene, inkludert kost-nytte for Oslofjorden som helhet. En slik sammenstilling vil kunne effektivisere arbeidet for både kommuner, rådgivere og statsforvaltere som skal vurdere søknader om utslippstillatelser. Den vil også gi et bedre grunnlag for å vurdere hvilke anlegg som bør innføre nitrogenfjerning først for å raskt oppnå ønskede miljøeffekter. Lokale resipientforhold må i tillegg vektlegges, men disse er det enklere for

kommunene og statsforvalterne å selv vurdere. Rapporten vil gi et felles grunnlag som vurderer helheten for tilførselene til Oslofjorden for alle avløpsrensaneanleggene i nedbørsfeltet. Uten en koordinert tilnærming vil det bli svært mange kommuner som skal bruke mye ressurser på å utrede flere forskjellige alternativer, noe som i tillegg vil binde opp unødvendig store ressurser hos rådgiverne. En felles forståelse av hvilke utslipp som har en merkbar effekt på eutrofieringen av Oslofjorden vil være et godt hjelpemiddel for å tidlig velge bærekraftige løsninger. Tilsvarende kan gjøres for andre større vannområder som mottar avløpsvann fra flere kilder.

I tillegg anerkjenner EU-kommisjonen at kravene i forslag til revidert avløpsdirektiv vil medføre mye jobb som det vil ta tid å implementere. Innen flere områder legges det derfor opp til en trinnvis implementering med forskjellige tidsfrister. Direktivet setter også krav til at medlemslandene skal utarbeide en nasjonal plan for hvordan direktivet skal implementeres.

For flere områder foreslås det at 50% av anleggene skal ha gjennomført tiltaket innen en første frist, og så er det en senere frist for når alle må ha det iverksatt. Det anses derfor som naturlig at myndighetene gjør en prioritering av anleggene eller områder. Mange statsforvaltere har allerede utarbeidet interne prioriteringslister, men det er en stor fordel for bransjen med større åpenhet her. En liste over hvilke områder/anlegg som skal prioriteres i første trinn og hvilke i andre, vil sikre at de begrensede ressursene kan brukes der det haster mest og gir størst reell miljøgevinst. Det er også hensiktsmessig at større områder får samme frist, slik at det blir enklere å samarbeide om de gode løsningene på tvers av kommunegrensene.

I forslag til revidert direktiv er det også satt krav til at medlemslandene skal utarbeide en liste over områder som er sårbare for eutrofiering og mikroforurensninger. Det er også viktig at dette arbeidet gjennomføres så raskt som mulig. For en del områder/resipienter foreligger det sannsynligvis allerede tilstrekkelige data til å vurdere dette, men for noen kan det være behov for flere undersøkelser. Her må det være et samarbeid med vannregionene.

De fleste er enige om at den store satsingen og de store investeringene som skal gjennomføres gjør behovet og mulighetene for gode samarbeidsløsninger på tvers av kommunegrensene mer aktuelle, for ikke å si påkrevd. Vi er redd for at stort tidspress, kombinert med en presset markedssituasjon, vil vanskeliggjøre slike samarbeidsprosjekter.

## 2. Styrking hos Miljødirektoratet og Statsforvalterne innen avløpsområdet

Kapasiteten på avløpsområdet hos Miljødirektoratet og statsforvalterne er langt mindre enn behovet. Dette merkes allerede godt hos kommunene, og medfører det kan ta lang tid å få regelverksavklaring, veiledning og lang tid for saksbehandling. Forslag til nytt avløpsdirektiv viser at det bare blir enda mer å gjøre de neste årene. Det er flere nye krav og frister i forslaget som vil få store konsekvenser for Norge, og det er viktig at myndighetene så raskt som mulig får startet arbeidene knyttet til implementeringen av revidert direktiv i norsk lovverk.

Dette arbeidet medfører behov for mer ressurser hos Miljødirektoratet. Revidert direktiv foreslår at virkeområdet skal flyttes fra å gjelde for tettbebyggelser fra 2000 pe til å gjelde for tettbebyggelser fra 1000 pe. Vi forutsetter at det justerte anvendelsesområdet også medfører at forurensningsmyndigheten justeres tilsvarende, slik at statsforvalteren fortsatt blir forurensningsmyndighet for alle anlegg omfattet av direktivet. Dette betyr at de vil få ansvar for vesentlig flere anlegg og at de trenger økt kapasitet for å kunne klare dette.

## 3. Stimulering til kompetanseløft

For at implementeringen av revidert avløpsdirektiv skal bli best mulig for Norge, foreslår vi at KLD og Miljødirektoratet også benytter seg av eksterne fagmiljøer. Her bør bransje og myndigheter gå sammen for å bistå med å løse de faglige vanskelige vurderingene. Det er viktig at både

representanter fra myndighetene, rådgiverne, leverandørene, bransjeorganisasjoner, representant fra vannområdet deltar i et slik arbeid. På denne måten vil man kunne få belyst utfordringene fra flere sider, gi mulighet for å velge de beste kost-nytte løsningene, samtidig som man får styrket kompetansen i bransjen.

Norge skal jobbe for å sikre et godt vannmiljø for fremtidens generasjoner, men det er viktig at vi gjør de rette tingene der hvor det har størst effekt. Ved behov for data og utredninger kan Norsk Vann bidra med informasjon. Det er også viktig at det utarbeides god veiledning både til Miljødirektoratet, statsforvalterne og kommunene, slik at deres arbeider kan bli gjennomført på best mulig måte og mest mulig effektivt. Gode veiledninger, maler osv. er viktig for å få prosessene rundt utredninger, søknad og saksbehandling mest mulig rasjonelle. Det vil spare både ressurser og tid.

#### 4. Program for teknologiutvikling i avløpsbransjen og ledningsnett

Det er et behov for at gjeldende «Program for teknologiutvikling for vannbehandling» utvides til også og gjelde avløpsrensing og ledningsnett. En samlet bransje har tidligere sagt at vi har et behov for om lag 100 millioner kroner årlig, for å dekke både ledningsnett, avløp og drikkevannsbehandling. Hensikten er å stimulere til at kommuner og renseanlegg tester, tilpasser, videreutvikler og dokumenterer ny teknologi slik at gode løsninger i større grad og raskere kan tas i bruk i bransjen. Samtidig så må det understrekes at det er krevende å jobbe med innovasjon i VA-bransjen, siden det er finansiert med selvkost. Behovet for kunnskapsbygging, og potensialet for både miljømessige og økonomiske gevinster ved å utvikle, tilpasse og prøve ut ny teknologi, er stort. Det er viktig med et lavterskeltilbud for å kunne teste løsninger og utvikle ny kunnskap og kompetanse.

Forslag til nytt direktiv innebærer at vesentlig flere mindre avløpsrenseanlegg nå vil få krav til sekundærrensing. Tiltak som kan fremme utviklingen av mer standardiserte løsninger for mindre sekundærrenseanlegg anses som viktig, både for å kunne nå miljømålene og for å holde gebyrveksten så lav som mulig.

#### 5. Det må være en tett dialog mellom myndighetene og kommunene i utformingen av en nasjonal handlingsplan

Svært mange kommuner og kommunalt eide selskaper skal i prinsippet gjøre det samme, til samme tid. De fleste har ikke tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å planlegge og gjennomføre alle investeringer og tiltak som skal gjøres alene, men må hente dette i markedet. Kapasiteten er nær sprengt, både hos rådgivere og leverandører. Det er avgjørende at vi sammen klarer å løse de miljømessige utfordringene, samtidig som vi finner de mest hensiktsmessige og kostnadseffektive løsningene. En plan med bred forankring, og som har godt belyste problemstillinger, vil gjøre det lettere å lykkes med oppgavene. En slik plan vil også kunne stimulere til at flere kommuner samarbeider om å løse oppgavene, i noen tilfeller ved å etablere felles anlegg, noe som kan redusere investeringskostnadene og gjøre driften av anlegg over tid både bedre og billigere.

#### **Revidert avløpsdirektiv- tilpasning særnorske forhold**

Representantforslagene fra SV og Rødt har forslag om at regjeringen må sikre at revidert avløpsdirektiv tilpasses norske forhold. Dette støttes fullt ut av Norsk Vann.

Norsk Vann mener at det er elementer i forslaget som ikke vil føre til de beste løsningene for utfordringene Norge har på avløpsområdet. Vi mener det må være et hovedprinsipp at krav til rensing er begrunnet ut ifra et mål om å oppnå god tilstand i vannforekomsten, i tillegg til å beskytte folkehelsen og ivareta brukerinteresser. Absolutte minimumskrav, som må følges uavhengig av tilstand og behov i vannkilden, er ikke bærekraftig og kan under norske forhold gi negativ miljø- og klimaeffekt i enkelte områder.

Norsk Vann arbeider aktivt, blant annet gjennom medlemskap i EurEau, som er den

europiske paraplyorganisasjonen for nasjonale interesseorganisasjoner på vannområdet, for å påvirke utformingen av revidert avløpsdirektiv slik at det gir et handlingsrom for at særnorske forhold kan ivaretas. Et viktig prinsipp ved utformingen av norsk avløpspolitikk har vært at det er tilstanden i resipienten som mottar avløpsvannet som bestemmer renskravene. Avløpsdirektivet er et minimumsdirektiv, som det ikke kan dispenseres fra og som er tilpasset land i Europa som har enn annen befolkningstetthet, geografi og topografi enn i Norge. Norge kjennetegnes av at en stor del av befolkningen bor spredt og med utslipp til et kystvann med rikelig oksygen, der Atlanterhavet er nærmeste nabo.

I gjeldende direktiv har Norge benyttet muligheten om å klassifisere havområder som mindre følsomt område. Dette er fjernet i forslaget til revidert direktiv, noe som vil påføre store kostnader for mange kystsamfunn, uten tilsvarende miljønytte. Vi må derfor unngå en direktivtekst som krever kostbare tiltak med økt ressursforbruk og klimafotavtrykk, uten tilsvarende miljøgevinst.

### ***Helhetlig vanntjenestelov***

Forslaget fra SV ber om en oppfølging av NOU 2015:16 «overvannsutvalget» sine forslag for å kunne møte de klimaendringer vi har og vil få i årene som kommer. Mange av forslagene er gjennomført, men fortsatt gjenstår elementer som bransjen har etterspurt lenge. Det viktigste her er en helhetlig vanntjenestelov, som vil forenkle kommunenes forvaltning av vanntjenestene og gi abonnentene større forutberegnelighet. Den enkelte kommune slipper å bruke tid på lokal regulering av forhold med marginal lokalpolitisk interesse. Store deler av regelverket som berører vanntjenestene er regulert på tvers av departementenes ansvarsområder. Det mest sentrale regelverket omfatter gebyr, selvkost, eierskap, å sikre vann og avløp i byggesaker, å overta opparbeidede hovedledninger og krav til sikkerhet både knyttet til cyber og kritisk infrastruktur. Det er naturlig at man i et slikt arbeid også avklarer objektivt ansvar ved skader knyttet til overvann og finansiering knyttet til tiltak for å håndtere overvann.

### ***Vannkompetanse***

SV har i sitt siste forslag berørt en sentral utfordring; kompetansebehovet.

Norsk Vann har i egen fagrapport kartlagt kompetansebehovet for de neste 30 årene i bransjen. Her kommer det fram at bransjen hvert eneste år trenger ca. 80 nye ingeniører og siv.ing, samt over 100 nye driftsoperatører.

Det er videre nødvendig at bransjen selv finner sammen om gode måter å innovere og bygge kunnskap for morgendagens løsninger. Bransjen har etablert Nasjonalt senter for vanninfrastruktur ved siden av NMBU på Ås. Kompetansesenteret vil bli sentralt i formidling av kunnskap om metoder og ny teknologi for drift og utbygging av vanninfrastruktur i Norge. Skolering av driftspersonell og produksjon av nye ingeniører, samt utprøving av ny teknologi, er sentrale faktorer for å møte utfordringene med fornyelse innen vann- og avløpsinfrastrukturen i årene fremover. Dette gjøres mulig gjennom en bred mønstring av aktører som utgjør verdikjeden i vannsektoren, samt et viktig finansielt bidrag på 20 millioner kroner som ble bevilget fra regjeringen i 2017 og 2018. Allerede før senteret er åpnet ser bransjen at det kan spille en større rolle i å løse bransjens kritiske behov for kompetanseutvikling. Derfor ligger planer klare for et byggetrinn to som innebærer nødvendig utvidelse av bygg og infrastruktur for å løse flere tiltenkte oppgaver. Dette, i tillegg til vesentlig økning i byggekostnadene siste 2-3 år bidrar til at senteret blir noe dyrere enn forventet, og det gjenstår noe før det er fullfinansiert. Utvikling av et godt innhold for kursaktivitet, teknologiutvikling og forskning ved senteret bidrar til fornyelse av kritisk vann- og avløpsinfrastruktur og det grønne skiftet. Regjeringen bør derfor bidra til å fullfinansiere senteret med en ekstra bevilgning på anslagsvis 15 – 20 mill. kroner.

### ***Uforholdsmessig høye utgifter som følge av utbedringer i VA-sektoren – mulige virkemidler fra staten***

Rødt har i sitt siste forslag bedt om en utredning for å møte særlige høye gebyrkostnader i rurale strøk. Norsk Vann støtter prinsippet om selvkost. Samtidig ser vi at det i årene som kommer kan oppstå et kostnadsbilde i rurale strøk som kan kreve ekstra virkemidler. Innføring av revidert avløpsdirektiv med nytt virkeområde (1000 pe) vil føre til at veldig mange mindre steder vil måtte bygge vesentlig mer avanserte avløpsreanseanlegg, noe som vil øke kostandene ytterligere. I en tid hvor alt blir dyrere for innbyggerne vil det nok bli særdeles krevende for enkelte kommunestyre å øke vann- og avløpsgebyrene så mye som investeringsbehovet tilsier. Risikoen er at man da ikke får gjennomført nødvendige investeringer i samfunnskritisk infrastruktur som skal trygge vanntjenestene både for innbyggerne og miljøet. Derfor kan det være klokt å se på mulige virkemidler fra staten. Ett av disse virkemidlene kan være å utrede om vann- og avløpstjenestene kan ha halv eller null merverdiavgift til staten. I dag betaler sluttbruker 25 % mva. til staten.

-----  
*Kontaktpersoner:*

*Direktør Ragnhild Aalstad, mob. 957 04 502, [ragnhild.aalstad@norsk vann.no](mailto:ragnhild.aalstad@norsk vann.no)*

*Stabsleder Thomas Langeland Jørgensen, mob. 950 49 728, [thomas.langeland.jorgensen@norsk vann.no](mailto:thomas.langeland.jorgensen@norsk vann.no)*